

УДК 334.021.1:353.2

Сухоставець А.І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
Сумського національного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

THE FORMATION STRATEGY OF SUSTAINABLE RURAL DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено питанням формування стратегії сталого розвитку сільських територій. Наведено основні нормативні документи, що регулюють питання формування стратегії, проблеми розвитку сільських територій, обґрунтовано заходи та пункти стратегії. Приведено зарубіжний досвід, зокрема Польської Народної Республіки, щодо сталого розвитку. Доведено важливість формування стратегії сталого соціально-економічного розвитку сільських територій на рівні регіону та держави.

Ключові слова: сталий розвиток, стратегія, сільські території, інститути сталого розвитку.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена вопросам формирования стратегии устойчивого развития сельских территорий. Приведены основные нормативные документы, регулирующие вопросы формирования стратегии, проблемы развития сельских территорий, обоснованы мероприятия и пункты стратегии. Приведен зарубежный опыт, в частности Польской Народной Республики, по формированию стратегии устойчивого развития. Доказана важность формирования стратегии устойчивого социально-экономического развития сельских территорий на уровне региона и государства.

Ключевые слова: устойчивое развитие, стратегия, сельские территории, институты устойчивого развития.

ANNOTATION

The article is devoted to the formation of a strategy for sustainable development of rural areas. The basic regulations governing the formation of strategy, development problems of rural areas, based interventions and points of strategy. An international experience, in particular the Polish People's Republic on the formation of a sustainable development strategy. It proved the importance of creating strategies for sustainable socio-economic development of rural areas at the level of the region and the state.

Keywords: sustainable development, strategy, rural areas, institute for sustainable development.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямком роботи аграрного сектору є зростання рівня виробництва конкурентоздатних видів сільськогосподарської продукції та впровадження сучасних технологій сільськогосподарського виробництва, які відповідають міжнародним стандартам якості, та, безперечно, розвиток сільських територіальних громад.

Сільське господарство сприяє розвитку інших галузей, які поставляють засоби виробництва та споживають вироблену продукцію як сировину, а також надають транспортні, торговельні, інші послуги та є каталізатором соціально-економічного розвитку.

Найгострішими проблемами на селі є відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та вимирання сіл. Формування виваженої держав-

ної політики потребує глибокого аналізу проблем соціально-економічного розвитку, визначення пріоритетних напрямків та шляхів досягнення динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку окремого регіону та його адміністративно-територіальних одиниць.

Сьогодення потребує нових підходів до використання економічного, людського та природно-ресурсного потенціалу міст, сіл та районів, що забезпечить досягнення якісно нового рівня ефективності і конкурентоспроможності економіки та життя населення, тому актуальність піднятої теми не викликає сумніву, особливо в умовах адміністративної реформи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень проблеми формування стратегії сталого розвитку сільських територій викладені в працях вітчизняних науковців, серед яких можна назвати О.Д. Булавку, П.І. Гайдуцького, І.Г. Кириленка, М.К. Орлатого, М.Й. Маліка, І.В. Прокопу, П.Т. Саблука, В.В. Юрчишин та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вищезгаданих дослідженнях закладене вагоме підґрунтя для дослідження проблем формування сталого розвитку сільських територій. Проте до сьогодні в умовах кризи, зміни влади, політичної та територіально-адміністративної реформи невирішеними залишаються проблеми формування ефективного підходу до формування стратегії та моніторингу її реалізації.

Мета статті полягає в обґрунтуванні методологічних і прикладних засад формування стратегії сталого розвитку сільських територій як складової регіональної економіки України, а також розробці окремих дієвих елементів та складових, моніторингу її виконання з врахуванням чинної нормативної бази.

Виклад основного матеріалу дослідження. В формуванні стратегії сталого розвитку сільських територій вагоме місце займає інституціональна складова. Аналіз основних законодавчих актів показав, що особливе значення для розвитку сільських територій України має розробка та реалізація Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р. [1], метою якої є забезпечення сталого розвитку сільських територій, підвищення рівня життя сільського населення, охорона навколишнього природного середовища,

збереження природних, трудових і виробничих ресурсів, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва [2]. Відповідно до вищеприведеного документа, відбувається планування і впровадження діяльності.

Політика реформи в першу чергу направлена на подолання першочергових проблем сільських територій, основні з яких:

- зниження обсягів виробництва та реалізації через відсутність державних замовлень;
- обмеженість та висока вартість кредитних ресурсів;
- висока енергоємність та матеріалоємність виробництв, постійне збільшення вартості сировинних матеріалів і енергоносіїв;
- скорочення ринків збуту продукції, домінування в експорті сировинних товарів;
- низький рівень та відсутність стимулів до інноваційної діяльності, обмеженість інвестиційних можливостей підприємств через кризові явища;
- накопичення збитків при тривалому технологічному процесі виробництва, неповній зайнятості потужностей або припиненні основної діяльності;
- нерозвиненість механізмів державно-приватного партнерства;
- суперечливість і недосконалість окремих чинних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність суб'єктів підприємництва, постійні зміни в законодавстві, в тому числі з видачі документів дозвільного характеру;
- складність доступу до матеріальних ресурсів, які знаходяться в державній і комунальній власності (земельні ділянки, нежилі приміщення, устаткування, інженерні комунікації);
- недостатність розвинення інфраструктури підтримки малого підприємництва та фермерства;
- незадовільний рівень професійних знань і досвіду починаючих підприємців щодо ведення підприємницької діяльності в сучасних умовах;
- високий рівень зношеності сільськогосподарської техніки;
- низька урожайність сільськогосподарських культур, в малих та середніх сільськогосподарських підприємствах;
- зниження родючості ґрунтів та їх деградація внаслідок екстенсивного використання сільськогосподарських земель;
- непрогнозованість ціноутворення основних видів сільськогосподарської продукції;
- недостатня державна фінансова підтримка виробництва сільськогосподарської продукції;
- недостатня захищеність прав власності територіальних громад області;
- низькі орендні ставки за використання нерухомого майна спільної власності територіальних громад;
- відсутність достатнього фінансування підприємств, установ та організацій, що належать до спільної власності територіальних громад області, та багато інших.

Шляхом подолання проблем є створення сприятливих умов для розвитку виробництва, розширення сфери застосування праці на сільських територіях, підвищення рівня доходів сільського населення, а саме:

- стимулювання розвитку підприємництва як у сільському господарстві, так і у несільськогосподарській сфері;
- сприяння пріоритетному розвитку малих приватних підприємств побутового обслуговування з залученням соціально незахищених верств сільського населення;
- здійснення професійного навчання тимчасово безробітних, які проживають у сільській місцевості, основам підприємницької діяльності з залученням центру зайнятості;
- звільнення сільських жителів, що вперше реєструються як підприємці у сільській місцевості від оподаткування на строк до трьох років;
- посилення правового та соціального захисту орендодавців (власників) землі і майна, гарантування селянам доходів відповідно до укладених договорів;
- здійснення заходів щодо забезпечення аграрного сектору кваліфікованою робочою силою, підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників, зокрема, в результаті розвитку системи професійного навчання.

Для вирішення викликів доцільним є звернутися до досвіду інших країн, які пройшли шлях реформування.

Підходи країн Європейського Союзу до розвитку окремих територій є достатньо різноманітними. Їх вибір залежить від специфіки окремих територій, їх спеціалізації, інфраструктури та рівня місцевого самоврядування. Окремою складовою цих процесів є так звані сільські території, яким приділяється підвищена увага – з одного боку, інституційне та фінансове забезпечення регіонального розвитку з боку структур ЄС, а з іншого – політика розвитку сільських територій. Найбільш цінним та інформативним для України в площині розвитку сільських територій може бути досвід наших західних сусідів (Польщі, Словаччини, Чехії, Румунії, Болгарії), які протягом останнього часу пройшли через ряд значних змін як в підходах до адміністрування регіонів, так і в фінансуванні їх розвитку [3].

Так, польська модель регіонального розвитку виникла в другій половині 90-х років на основі Європейської хартії територіального самоврядування, яка передбачала безпосередні вибори регіональної влади та формування місцевих бюджетів. Наступним кроком стало створення Міністерства регіонального розвитку і будівництва (1998 р.), яке було покликане забезпечити адміністрування регіонального розвитку. Окремо варто відзначити зміну в підходах фінансування і створення системи, аналогічної до існуючої в ЄС, а підставою для всіх реформ стала участь країни в програмах INTERREG III, яка направлена на уніфікацію підходів щодо регіонів всередині ЄС [3].

З метою формування стратегії розвитку сільських територій було проведено відповідне дослідження. Установи та організації, які підтримують місцевий соціально-економічний розвиток, можна поділити на: установи, що надають послуги у сфері економіки, та установи і організації, що надають послуги в соціальній сфері. Економічні функції цих послуг виражаються у їх впливі в першу чергу на економічний розвиток, соціальна функція, в свою чергу, – це задоволення потреб сільських жителів, формування певної системи цінностей, мотивації поведінки.

Формування стратегії та її виконання – це побудова дієвого інституційного механізму, який дозволяв би це зробити. Вона дозволить впроваджувати заходи стратегії та позитивно впливати на розвиток сільських територій.

Обстеження аналізу інституціоналізації в сільських районах Польщі показало, що вона була особливо очевидна під час інтенсивної підготовки Польщі до членства в ЄС, що може вказувати на проблеми сприйняття розвитку сільських територій в Польщі та ЄС, а також створення можливостей для ведення бізнесу на відкритому ринку [4]. Таким чином, можна сподіватися, що при підготовці до входу в ЄС в Україні теж пройдуть відповідні процеси. Зміни до чинних законів і організаційних структур, які є основними елементами інституційної системи, повинні бути спрямовані на систематичне підвищення темпів розвитку сільських територій. Додатковою метою модифікації функціонуючих інституційних механізмів повинно бути, в свою чергу, невілювання регіональних диспропорцій.

Дослідження показує, однак, що в останні роки інституційні зміни не повною мірою виконують свої функції. Це доводить, що вони не

призвели до вирішення проблеми відмінності між сільською територією та містом з точки зору економічного розвитку. В деякій мірі це підтверджує відсутність впливу рішень, що містяться в нормативних документах з метою скорочення регіональних відмінностей.

Висновки. Формування та впровадження стратегії сталого розвитку сільських територій можливо за умов створення відповідного інституційного середовища, участі та співробітництва підприємницьких структур, органів державного та місцевого управління та широкого залучення громадськості.

Важливим є вивчення досвіду інших країн, що дозволить уникнути помилок при виконанні певних дій та знайти шляхи вирішення проблем, які виникають при впровадженні стратегії сталого розвитку сільських територій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. / Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?9678>.
2. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р. / Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?9689>.
3. Славкова О.П. Зрівноважений розвиток сільських територій та використання досвіду ЄС / О.П. Славкова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». – 2008. – Вип. 8/2 (32). – С. 87–90.
4. WitoldToczyskiAnalizarealizacjiNarodowejStrategiiRozwojuRegionalnego w latach 2001 – 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://209.85.135.104/search?q=cache:FSvWJx95ni8J:www.nsr.gov.pl/Dokumenty/>.